

Šolska roba.

Kazavni poduk. V šoli je: tabla, stojalo za tablo kreda, goba, miza, klop, stol, bukve (knjiga), pisna knjizica (zvezek), papir, pero, svinčnik, ravnalo, tinta, tintnik, plosčica, čertalnik, peresni nožek i. t. d. — V cerkvi je: veliki altar, stranski altarji, spovednica, leca, svetilnica, svetilnik, križ, podoba, svečnik, blazinica, mašne bukve, kelih, monstranca, zvonec, verček, kropivaik, kerstni kamen, kadilnica, žagrad (sakristija), kor, orgle, meh, vrv, kamen po tleh, steber, pušica, omrežje, raka, stopajnice, nebo, bandero, mertvaški oder, okno, velike vrata, stranske vrata, obok i. t. d. — V kuhinji je: lonec, piskerc, ponev, verč, skleda, okrožnik, steklenica, kozarec, žlica, vilice, nož, kuhavnica, burkle, klesče, koza, kozica, raženj, škač, čeber, perilnik, žličnik, sklednik, pomijek, brisača, i. t. d. — V kletji je: ol, vino, žganje, sod, vedro, verč, meso, krompir, repa, korenje, pesa, sadje, zelenjava, zelje, mleko, smetena, maslo, vrata, ključavnica i. t. d. — V hlevu je: konj, krava, tele, vol, bik, koza, kozel, kozliček, ovca, jagnje, oven; jasli, korito, veriga, seno, oves, detelja, trava, sito, slama, gnoj, gnojne vile, lopata, svetilnica, okno, vrata i. t. d. — Voda in po vodi je: morje, jezero, reka, potok, studenec, deževnica, otok, skale, kamen, pesek, blato, most, čoln; mlin, kopel, val, vertince, rastline, riba, rak, žaba, kača, gos, raca, povodni kos, labud i. t. d. — Leseno je: podstrežje, tram, vrata, prag, tla, miza, klop, stol, tabla, okvir, ravnalo, omara, gosli, pisčalka, klavir, postelja, stopnjice, kolo, voz, oralo, brana, sani, grablje, lestvica, vatel, seženj, palica, polica, sod, škač, žibel i. t. d.

S piše. O cerkvi. Cerkev je naj večje poslopje med drugimi hišami. Ima navadno tri dele: sprednji del ali kor, kjer je veliki altar, srednji del ali čoln, kjer se ljudje zbirajo, in zadnji del ali lopo, kjer so velike vrata in zvonik. Cerkveni strop je obokan, tla pa so vložene z rezanim kamnom. Kaj je vse v cerkvi? Kdor pride v cerkev, se pri kropivnem kamnu pokropi z blagoslovljeno vodo, se pokriža, se priklone presvetemu rešnjemu telesu, gre na odločeno mesto, ter poklekne in pobožno moli. Kedar mine sveto opravilo, se zopet prikloni presvetemu rešnjemu telesu, in gre tiho proti cerkvenim vratim, kjer se zopet pokropi z blagoslovljeno vodo in se pokriža.

Cerkveno leto. Cerkveno leto se začne s prvo adventno nedeljo, in se konča z zadnjo nedeljo po binkoštih. Cerkveno leto ima tri poglavitne praznike: božič, veliko-noč in binkošti. Božič nas spominja na Zveličarjevo rojstvo, velika noč na njegovo čistiljivo vstajenje od smerti, binkošti pa na prihod svetega Duha. O božiču narejajo otroci jaslica, o veliki noči imajo pirhe, o binkoštih pletejo šopke in vence, in vencajo ž njimi hiše in svete podobe.

Podučno berilo za mladost.

XIII.

Rudstvo.

Živali in rastline imajo posebne organe ali orodja, ktere v življenji rabijo, in so tedaj organske stvari. Rudnine pa nimajo takih organov, in se tedaj imenujejo neorganske stvari. Živali in rastline imajo življenje v sebi; rudnine pa ga nimajo, in tedaj ne rastejo znotrej, ampak se večšajo le z nabiranjem enakih delov po vnanjem. Rudnine so naj večji del

zemlje, in se razdelujejo v štiri poglavitne razpole: v soli, v persti in kamenja, v rudnine ali kovine in v gorivne rudstva.

Sol se v vodi raztopi in ima občuten slaj na jeziku, in je le malo terda in bolj lahka. Naj bolj imenitne soli so: kuhana in kamnata sol, golun, salitar ali solnitar, soda, vitriol, grenka ali angleška sol, salmijak in boras ali bledna. — Kuhana sol je naj bolj in naj bolj znana, to je taka, ki jo kuhajo iz slanih studencev. Manj bela in nekoliko grenka je jezerska ali morska sol, ktera se dobiva ob morskih bregovih in slanih jezerih, kjer se voda napeljuje v široke jame, da na solncu shlapi in na dnu sol pusti. Lomljena sol pa se imenuje kamnata sol. Solniki ali solniške jame so na Solnograškem, Tiroljskem, Ogerskem in Galiskem. — Golun je za zdravilo, za barvanje i. t. d. — Solnitar se dela iz solnitarke persti, ki se najde sim ter tje po kamenji, pa ga tudi umetno narejajo, ker ga za smodnik potrebujejo; z apnom je zedinjen apneni solnitar, ki cvetê po starem zidovji, in ga živina rada liže. Solnitar se naglo užgê in zaverši. — Soda je prekovidljiva bela stvar, in se dobi razstopljena v jezerih, pa tudi v drugih rudninah. — Vitriol se dobi iz kotlovine in cinka, in se rabi za černilo, za barvanje, za čerčenje usnja i. t. d. — Grenka sol je v vodi razstopljena, in služi za zdravilo i. t. d. — Salmijak se dobi v nečednih krajih; rabijo ga za cinjenje pri kotlovin, železu i. t. d., pa tudi za zdravila in za barvo. — Boras se nahaja v Aziji in v Perziji po bregovih nekterih jezer, in se rabi pri razstopljenji mnogih kovin.

Persti in kamenja se imenujejo vse rudnine, ki se v vodi ne razstopê, se na zraku ne spremenê in v ognji ne zgorê, ter se ne svetijo. Perst je mnogoverstnih razpolov, postavim, il ali ilovica, ki se v ognji uterdi, da lončarji iz nje delajo lonce, marsiktere posode i. t. d.

Kremenine ali kremenne zemlje je menda naj več na svetu; iz nje so sozidane naj visokeje gore. Po kremenini je apnenine naj več na svetu; vse bele gorê so iz nje; daje nam apno za zidanje. Tudi so dragi kamni ali biseri, ki so zelô terdi, in êe se zbrusijo, se skozi nje vidi, in so drajši od zlata in srebra. Taki so: demant, rubin, topas, safir, krisolit, karneol i. t. d.

Rudnine so zelô potrebne rudstva. Dobê se v zemlji po-

seбно v gorah, kjer jih rudarji izkopavajo. Naj bolj znane rudnine so: zlato, srebro, kotlovina ali kuper, železo, kositar ali cin, svinec, živo srebro in cink. Zlato je med vsemi rudninami naj bolj redko, naj težje, naj čisteje in naj kovavniše, in se dá zelo zelo raztegniti. Zlato se rabi za denarje in za drage in imenitne lepотиje, in se meša z drugimi kovinami. Naj več zlata se dobí v Kaliforniji in v Avstraliji, v Indiji in nekoliko v Afriki. V Evropi ga kopljejo v Uralski Gori, na Ogerskem in Sedmigraškem. Nahaja se v koseh, pa tudi v zernicah med drugimi rudninami in še celó v pesku po vodah. — Srebro kopljejo v Rudogorji in v Kraljevem na Norveškem; tudi se dobí v ruski Aziji, posebno v Mejiki i. t. d. Srebro je lepo belo in svitlo, in je tudi zelo raztegljivo. Kedar delajo iz njega denarje, lepotine, orodja i. t. d., ga mešajo z bakrom ali s kotlovino. Dunajska marka ima 16 lotov čistega srebra. 15 lotov srebra in en lot bakra dá petnajstlotno srebro i. t. d. — Platina je belo sivkasta, in je zelo težka (21krat težja od vode). — Živo srebro je tekoče; rabijo ga za barometre in termometre (t. j. take orodja, ki kažejo vreme in gorkoto) in za ogledala. Naj imenitnejše jame za živo srebro so v Idriji na Kranjskem in v Almadi na Španskem. — Mišica ali arsenik je hud strup. — Kotlovina, baker ali kuper je rudeč, in se nahaja v velikih kosovih po 90 — 100 funtov. V starih časih so imeli kotlovino namesto železa. Dan danes iz kotlovine kujejo kuprene denarje za drobiž, mnoge orodja i. t. d. — Na kotlovinu se naredi večkrat zelenina, ki je hud strup. Kuper mešajo tudi med mnoge druge kovine; iz njega se naredé različne zmesi, postavim: mesing ali med, tombak, bron, iz kterega vlivajo zvonove, tope i. t. d. — Naj bolj navadna, pa tudi naj bolj potrebna kovina je pa železo. Železa potrebuje vsak človek v vseh okolisčinah, naj si bo ubogi delavec ali knez, kmet, rokodellec ali umetnik, vojak, lovec, prost ali učen. Železna sta plug in kosa; železno je rokodelcevo orodje od težkega kovačevega nakla do šibke krojačeve šivanke; železno je orožje vojskinih kardelov; železni so parniki, ceste i. t. d. — Svinec je med vsemi kovinami za zlatom naj težji, pa tudi naj mečji.

Gorivne rudstva so tekoče, pa tudi usterjene in lahke reči. Razločujejo se v žveplo, smolo in oglje ali premog. — Žveplo se rabi za užigavne klinčike in žveplenke za netilo, za žvep-

ljenje sodov, pa tudi za zdravilo. — Smola se nahaja usterjena in tekoča, in se rabi za mnoge gorivne reči. — Premog ali gorivni kamen je črn, svetel in terd. Dobi se ga mnogo v zemlji, posebno na Angleškem. V avstrijanskem cesarstvu ga izkopljejo vsako leto kakih sedem milijonov centov. Rabijo ga kovači, pa tudi kurijo ž njim parnike, in delajo iz njega svetlo plinovo luč ali gaz. — Šota je nekaka rušasta stvar, ki se je naredila iz na pol gnjivih ostankov različnih močvirnih rastlin. Na ljubljanskem močvirju izrežejo vsako leto mnogo šote, ki jo rabijo za kurjavo namesto derv.

Rudstvo nam daje veliko veliko dobička; toda truditi se mora človek, da ga dobi. Bog je tako naredil, da mora delati in se potiti vsakdo, ki si hoče kaj pridobiti, ter pravi: „Delaj, človek! vse na zemlji, pod zemljo, v vodi, v zraku, v gorah in dolinah je vstvarjeno za te.“

Kaj naj bi Miklavž prinesel

otrokom:

bistri um, da bi se lahko učili in glave ne ubijali, — dobro voljo, da bi starše in učnike ljubili in radi vbogali, — žlahtno serce, katero bi vse dobro in pravo sprejemalo, slabo in škodljivo pa odganjalo, — stanovitnost, da bi v dobrem lepo rastle, in bi jih hudo vreme ne pokvarilo, — miroljubnost, da bi se med sabo ljubili in spoštovali, — rajsko seme, iz kterega rastejo pošteni ljudje, vneti za Boga in domovino;

staršem:

ogledalo, v katerem bi na tanko vidili vse svoje imenitne dolžnosti, ki jim jih je Bog naložil do otrok, in sicer od prvega trenutka, ki so jih prejeli, in dalje, dokler jih imajo pri sebi in potrebujejo njih pomoči in sveta, — spletenico vkupnega delanja s šolo in z učnikom, in terdno kupico za poterpljenje v vseh okoliščinah otroške odreje;

učnikom:

knjigo vseh potrebnih vednost, — metodično žlico, da bi ž njo dajali jesti ukalačni mladini, — zlato oralo za šolsko polje, katero ne orje samo po dobri, rahli zemlji, ampak tudi po terdi ledini in pusčavi, — sejavnico, ki ne seje samo v glavo, ampak tudi v serce, in iz ktere ne pada seme na terdo skalo, — dragi kamen terdnega značaja, ki ne odjenja nobeni viharni